

След края на Втората Световна война, в която победени са Германия, Япония и Италия са необходими около 2 години, за да се види, че ситуацията в света и Европа се променя съществено. В Европа недоверието е все по-голямо, защото отделните държави се развиват в различни посоки. СССР отстранява политическата опозиция и е установено еднопартийно управление. В западната сфера се установява парламентарна демокрация, т.е. многопартийно управление и пазарна икономика. В западната зона също протичат процеси на политическо разделяне, особено в Италия и Франция, където има силни комунистически партии.

Напрежението се засилва и заради окупираните германски територии. Рухването на нацистка Германия и необходимостта от запълването на появилия се властови вакуум довеждат до разпадане на военновременното сътрудничество. Целите на съюзниците са твърде различни. Чърчил се стреми да не допусне превъзходство на Съветския съюз в Централна Европа. Сталин иска да получи територии като отплата за съветските военни победи и страданията на руския народ. Първоначално новият президент Хари Труман се опитва да продължи политиката на предшественика си и да запази разбирателството между съюзниците, но в края на първия му мандат изчезва и най-малката следа от военновременната хармония. Съединените щати и Съветският съюз, двата периферни гиганта, се озовават един срещу друг в самото сърце на Европа.

Периодът на Студената война започва с разпадането на Антихитлеристката коалиция през 1946-1947г. Това е следвоенният период. Студената война е открито противопоставяне, започнало след Втората световна война между две групи противостоящи държави, два „лагера“ – т. нар. „капиталистически“ държави срещу „социалистическите“, САЩ и нейните съюзници от една страна и СССР и неговите съюзници от друга.

През 1946 г. в САЩ дълго време пребивава бившият английски министър-председател Уистън Чърчил. Той се среща с президента Труман и други американски ръководители. Там възниква идеята за авторитетно, макар и неофициално критично изявление по адрес на СССР. На 5 март 1946 г. в Уестминърския колеж в американския град Фултън, Мисури, Чърчил произнася реч в присъствието на американския президент. Той бие тревога по повод съветския експанзионизъм, описвайки „желязната завеса“, спусната „от Шчечин на Балтийско море до Триест на Адриатика“. Руснаците вече са наложили прокомунистически правителства във всички окупирани от Червената армия страни, както и в съветската зона в Германия, най-развитият район от която буквално им е бил подарен от Съединените щати - не пропуска да подчертае той. В крайна сметка това

„би дало на победените германци възможност да се предложат на търг между руснаците и западните демокрации”.

Съветското правителство квалифицира речта на Чърчил като „призив за война със Съветския съюз”. Така започва Студената война.

Това противопоставяне е наречено „Студена война”, тъй като не води до мащабни преки боеве между двете свръхсили. Студената война се води с всички възможни средства: военен и индустриален шпионаж, подривна дейност, пропаганда на собствения начин на живот, дезинформация за „неприятеля” в пресата, филмите, театъра, музиката, книгите и радиопредаванията за чужбина, с обещания за икономическа помощ и оръжие или дори подкупването им за привличането на тези страни в орбитата на един от двата световни „лагера”, а също така и чрез икономически натиск, селективна помощ, дипломатически маневри, пропаганда, убийства, ограничени военни операции и пълномащабни войни. Тя продължава от 1947 до разпадането на Съветския съюз през 1991. Самият термин е популяризиран от американския политолог Бърнард Барух по време на обсъждане на Доктрината „Труман” през април 1947.

Отношенията между двете свръхсили се развиват във все по-опасна за световния мир посока. След края на Втората световна война, САЩ и държавите от Западна Европа се обединяват срещу СССР. Съветският съюз се стремил да се подсигури като образува около границите си защитни зони, съюзявайки се с държави, в които след края на военните действия се създават просъветски правителства. По този начин светът бил разделен на два лагера: капиталистически и социалистически. И в единия и в другия били създадени така наречените системи за групов безопасност – военни блокове.

През април 1949 г. била създадена Организацията на Северноатлантическия договор или съкратено НАТО. Първоначално идеята на договора е, че евентуална атака от страна на Съветския съюз срещу някоя от европейските страни-членки или САЩ ще се вземе като атака срещу самите САЩ, които имат най-голямата армия и могат да окажат най-ефективна военна намеса.

В противовес на НАТО е подписан Варшавският договор, който е в основата на военно-политически съюз на социалистическите страни в Европа, наречен Организация на Варшавския договор (ОВД). ОВД е основан през 1955 г. за да се противопостави на възприемания като заплаха съюз НАТО. Договорът действа през Студената война и

след рухването на комунизма. В момента на подписване в него участвали България, ГДР (Германска демократична република), Полша, Румъния, СССР, Чехословакия и Австрия.

Началото е поставено със създаването на атомно оръжие. Както е известно през 1945г., САЩ се оказва единствената държава, която разполага с ядрено оръжие. На 24 юли 1945г. по време на Потсдамската конференция Труман съобщава на Сталин, че САЩ са взривили успешно първата американска атомна бомба в Аламогордо (Ню Мексико). Същата вечер той подписва заповед за бомбардировка на няколко японски града. Американският президент е убеден, че новото оръжие ще предизвика разгром над Япония без прякото участие на СССР и ще засили позициите на САЩ в новите следвоенни условия.

На 6 август 1945г. над Хирошима е взривена първата атомна бомба. Разрушенията са огромни, а броят на човешките жертви е над 400 хил. души. Три дни по-късно е извършена нова атомна бомбардировка, която поражда японския град Нагасаки.

По време на по-нататъшните опити на СССР било създадено ядрено, а след това и термоядрено оръжие. Ядреният потенциал бил огромен, но гигантските запаси от това смъртоносно оръжие не носили никаква полза, а разходите по тяхното производство и съхранение нараствали.

Главното опасение на „воюващите“ с оръжията на Студената война е да не се достигне до използването на атомната бомба и до избухването на световна война. Страхът от подобна война е взаимен. Ръководителите на САЩ и СССР са разбирали каква опасност за цялото човечество се крие в новите оръжия за масово унищожение на живи същества.

Надпреварата по въоръжаването нараства със стремителни темпове. Стигало само някоя от държавите да създаде някакво ново оръжие, и противниците хвърляли всякакви сили и ресурси, за да постигнат същото. Надпреварата била в последствие доброволно преустановена от двете държави чрез сключени редица договори, относно въоръжаването.

Студената война е борба между тоталитаризма и демокрацията, борба за нов световен

ред между две противоположни системи. След Втората световна война утопиите на Ленин, прикрити с по-модерен грим в национални окраски, се превръщат в цяла поредица от страни в официални държавни програми за строителство на „социализъм“, за установяване на съветската система в целия свят. Срещу програмата на Ленин в САЩ противопоставят програмата на Уилсън от края на Първата световна война за демократизиране на целия свят и за колективна сигурност.

В „социалистическите“ страни се установява съветският стил на живот: не се допуска никаква критика на комунистическата идеология и на политиката на ръководените от комунистическата партия правителства. Всяка проявена симпатия към постиженията на науката, техниката, културата или дори към музиката, модата и спорта отвъд „желязната завеса“ влече най-тежки последици, дори и смърт. Само няколко години след края на световната война военновременната терминология, разделяща хората на антифашисти и фашисти.

В страни като Франция комунистическата пропаганда използва умело „патриотичната“ тема — буржоазията довела страната до национална катастрофа и превръщането ѝ от велика сила до „слуга“ на американските господари в Европа.

В някои западни страни се справят с комунистическото проникване в държавния апарат чрез гласуване на ограничителни закони, с които не се допускат до държавни служби „агенти“ на чужди държави. В духа на „студената война“ действат и някои от политическите кръгове на САЩ, свързани с военнопромишлените комплекси, натрупали свръхпечалби от военния бизнес и пряко заинтересовани от продължаващи държавни поръчки за военни цели. За тези кръгове е удобно да се използват вместо „заплахата Хитлер“ „заплахата Сталин“ и естественият страх на господарите на моретата и океаните от сухопътните армии.

„Доктрината Труман“:

През 1947г. в Гърция избухва гражданска война между антифашистките сили, борили се срещу германската окупация, и върналото се от Лондон емигрантско правителство, подпомогнато от англичаните. Вземайки повод от това, американският президент Труман обявява програма за подпомагане на Турция и Гърция. на 12 март 1947 г. Труман се обръща към Конгреса (Камарата на представителите и Сената) с послание за външната политика на САЩ. След като лейбъристият кабинет изтегля британските

войски от Гърция и Турция през февруари 1947 г., в Гърция комунистите, подпомагани пряко от България, Югославия и Албания, започват гражданска война. Турция също не се чувства твърде удобно до своя съсед СССР, който я шантажира с териториални претенции. За оказването на военна и икономическа помощ на двете страни Труман иска 400 млн. долара и Конгресът се съгласява да отпусне тази сума.

„Доктрината Труман” е още една крачка към изграждането на проамерикански блок от държави в Европа. С нея САЩ запълват оставения с изтеглянето на Великобритания вакуум в този район с изключително стратегическо значение, контролиращ проливите и подстъпите към Близкия изток. В Гърция, Турция и Иран са изпратени американски военни мисии и една внушителна ескадра в гръцки води. Общото събрание на ООН осъжда България, Югославия и Албания за намеса във вътрешните работи на Гърция.

„Планът Маршал”:

Генерал Джордж Маршал, секретар на Държавния департамент, обявява на 5 юни 1947 г. с реч в Харвардския университет началото на нова ера в отношенията на САЩ с Европа. САЩ предлагат веднага голяма помощ на европейските страни (с изключение на Испания поради диктаторския режим на Франко), които трябва да обявят размера на необходимите им средства

Правителствата на Великобритания и Франция канят Съветския съюз да изпрати своя министър на външните работи на конференция в Париж. Молотов пристига, за да отхвърли предложената от САЩ помощ под предлог, че тя цели намеса във вътрешните работи на страните. Френският министър на външните работи Бидо заявява на Молотов, че независимостта не се гарантира с бедност и изолираност от света, а се утвърждава в хуманно сътрудничество и просперитет на народите. Съветският съюз нарежда на своите сателити да отхвърлят „плана Маршал”, включително и на първоначално одобрилата го Чехословакия. Великобритания, Франция, Италия, Португалия, Ирландия, Гърция, Холандия, Исландия, Белгия, Люксембург, Швейцария, Турция, Австрия, Дания, Швеция и Норвегия, към които се присъединяват и западните зони на Германия, приемат „плана Маршал”. Поисканата сума е 19 млрд. долара, а получената — 13 млрд., от които около 80% са безвъзмездна помощ, а останалите са предоставени при най-изгодните за връщане условия. Най-голяма част от „плана Маршал” получават Великобритания — с 24,4% и 3,2 млрд. долара, и Франция 20,3% и 2,6 млрд., а Италия — 11% и 1,5 млрд., ФРГ — 10,1% и 1,4 млрд., Холандия — 8,3% и 1,1 млрд. долара. Останалите страни получават 25,9% — 3,4 млрд. долара. Помощта по плана съставлява 15% от бюджета на САЩ. Колебанията на американските

конгресмени за необходимостта от подпомагане на Европа (позициите на изолационистите — на предпочитащите САЩ да отворят за Америка п да не се намесват в делата на стария континент са още силни) са преодолени през 1948 г., когато са им предоставени факти за усилването на подривната дейност на комунистическите партии в Италия. Франция и Австрия и за съветизацията на Чехословакия. Следващият след Маршал държавен секретар на САЩ Дийн Ачесън нарича плана „едно от най-големите и най-почетните приключения в историята“.

Целите, които преследва „планът Маршал“, са:

-да се възстанови икономиката на Европа в посока към все по-свободна конкуренция и все по-слаба роля на държавната намеса в производството чрез създаването на общ европейски пазар;

-противодействие на левичарски и утопии, широко разпространявани след войната и насочени срещу „милитаристичния“ капитализъм;

-да се укрепи американският стил в развитието на профсъюзите — вместо силното им политизиране и разгаряне на стачни борби утвърждаване на дух на сътрудничество между работници и служители и собственици в името на повишаване на производителността на труда и оттук — на доходите на всички — произвеждащи и организатори на производството. като държавните институции играят роля на посредник, на приемащ добри закони в интерес на цялото общество.

Противоречията и недоразуменията между някои европейски страни не може да се преодолеят просто така. Но е поставено началото на сътрудничество в икономиката, което помага и за преодоляването на стари национални вражди и политически различия. Към бързо движение по този път ги тласка и тази „студена война“ — страхът от съветско нахлуване в Западна Европа. През 1951 г. подписалите „плана Маршал“ страни надминават с 33% индустриалното си производство от 1938 г. и поставят основите на бъдеща обединена в стопанско и политическо отношение Европа.

За Студената война е характерно често появяване на горещи точки. Всеки локален конфликт се е поднасял на световната сцена благодарение на това че противниците в

Студената война са поддържали противоборстващи страни. За тези конфликти всички заедно и всеки по отделно може да се напише книга.

1. Берлинската блокада: След войната Германия е разделена на четири зони, окупирани от СССР, САЩ, Великобритания и Франция. Последните три обединяват усилия и създават т. нар. Тризония. Образуват се две основни области – Западна и Източна, като границата между тях минава през столицата Берлин и я разделя на две части. Сталин решава, че Берлин трябва да е изцяло в неговата половина от Германия. През лятото на 1948 той блокира всички пътища, железопътни и водни връзки със Западните зони. Сталин смята, че по този начин ще прекъсне снабдяването на Западен Берлин и целият град ще остане Източна територия. Той обаче подценява Труман. Западните съюзници решават да снабдяват своята част от града по въздух. Операцията е огромна и трае почти година. Разбирайки, че Хари Труман няма да се откаже лесно от своето „парче“, Сталин преустановява блокадата.

2. Корейската война (1950-1953): През 1949 китайският комунистически лидер Мао Це Тунг завзема властта. САЩ не позволяват на Мао да заеме мястото си в ООН, но Сталин е много доволен от преврата в Китай и в знак на несъгласие спрямо решението на САЩ, СССР се оттегля от ООН. В края на Втората световна война Корея е разделена на две части – съветска (северна) и американска (южна). Между двете части непрекъснато има конфликти, които преминават в истински военни действия през 1950. През септември комунистите надделяват и завземат цялата страна. Труман веднага реагира и се обръща към ООН. Техни войски, предимно американски, се включват в конфликта и освобождават южната част, но преминават бившата граница и се доближават твърде много до Китай. За Мао това е недопустимо, затова той се намесва и връща съюзническите войски зад границата. Войната продължава следващите две години, като облива цяла Корея в кръв. Според мирния договор, подписан през 1953, границата между Северна и Южна Корея си остава същата от преди началото на войната. За 3 години има около 1,3 млн. убити цивилни и още толкова войници. Военните сблъсъци между двете части на Корея продължават дори след приключването на Студената война и разпадането на СССР. Разделението остава и днес.

3. Берлинската стена(1961): След смъртта на Сталин през 1953 на чело на СССР застава Хрушчов. По това време различията между Източна и Западна Германия са огромни. В Берлин Хрушчов вижда тотална заплаха от западните шпиони, както и прекрасна възможност за напускане на съветската територия на хора, които търсят по-добър живот на запад. Хрушчов намира крайно решение на проблема. На 13 август 1961 година между Източен и Западен Берлин са вдигнати бариери, по-късно заменени с бетонени стени. Забранено е преминаването на военни и цивилни. Танковете на СССР се изправят срещу тези на САЩ. Готова е да избухне истинска война. Все пак всички страни приемат стената, дори и САЩ. Затова си решение президентът Кенеди е строго критикуван, но в своя защита той посочва “По-добре стена, отколкото война”.

4. Карибската криза (1962): Освен във всички други области, надпреварата между Западния и Източния блок се изразява и в надпревара за производство на ядрено оръжие. През октомври 1962 американски шпионски самолет заснема съветски кораби, които пренасят ядрени бойни глави към Куба (вече комунистическа). Светът е на косъм да навлезе в разрушителна фаза на Студената война. Кенеди веднага сформира екип

от съветници – някои от тях предлагат нападение на Куба, според други трябва да се действа внимателно и дипломатично. Кенеди взема доста рискованото решение да направи флотска блокада на Куба. На 27 октомври американските и съветските кораби се сблъскват. Няколко часа делят света от своята последна война. След няколко съобщения и разговор между Кенеди и Хрущов кризата е овладяна. Уговорката е САЩ да освободят Куба от блокадата, а СССР да прибере установките си обратно.

Студената война не е нормален, обикновен конфликт. Всъщност САЩ и СССР никога не са воювали. Те обаче често са подкрепят различни воюващи страни. Въпреки това можем да кажем, че Студената война е политически, военен, медиен конфликт, който има огромен ефект върху живота на хиляди невинни цивилни. Студената война е борба между тоталитаризма и демокрацията, борба за нов световен ред между две противоположни системи.